

Felnőttek és az angoltanulás – egy nemzetközi projekt

Adults and learning English – An international project

One of the most important challenges facing societies today is the effects of demographic changes and the problems of the ageing population. The demographic trends seem to stimulate adult education since more and more courses are designed and offered for adults.

After a brief review of some of the most important features of adult (language) teaching and adult learners, the paper discusses the findings of an international project which aims at making learning enjoyable and attractive to middle-aged and elderly adults, and developing materials tailored to the specific needs of learners above 45.

Háttér: idősödő társadalom

Az egész életen át tartó tanulás mellett, hogy számos kutatás központi eleme, az Európai Unió versenyképességet növelő stratégiájának is egyik fontos pillére. A napjainkban végbemenő gazdasági és társadalmi változások, például a munkaerőpiac állandóan változó igényei, egyre inkább az aktivitás megőrzésére, a folyamatos tanulásra, a képességek szakadatlan frissítésére és fejlesztésére, így a különböző képzések fontosságára hívják fel a figyelmet. A változások üteme nagyon gyors, és ez újabb és újabb kihívásokat támaszt a tudásalapú társadalom valamennyi szereplőjével szemben: az információs és kommunikációs technológiák ismeretétől a nyelvi ismereteken keresztül a multikulturális kompetenciáig. A tanulás, az ismeretek elsajátítása, a meglévő készségek hasznosítása, fejlesztése és formálása, illetve újak megszerzése nem korlátozódik csupán a hagyományos, iskolai jellegű tanulásra, hanem a legkülönbözőbb helyeken és formákban valósulhat meg. Különösen igaz ez a felnőttek képzésére, mivel az iskolai keretek között zajló ismeretszerzés kötöttségei nehezen egyeztethetőek össze a felnőtt korosztály kötelezettségeivel és életmódjával.

Az idősödő társadalom valamennyi korosztályt bizonyos fokú alkalmazkodásra kényszerít, és eddig nem tapasztalt társadalmi, gazdasági és demográfiai problémákat teremt elsősorban a fejlett társadalmakban. A felnőtt lakosság egészségi állapotának megőrzésén és javításán kívül jelentős szemléletváltásra is szükség van. A lehetőségek keresésekor célszerű különbséget tenni a felnőttek egyes korcsoportjai között, a vizsgált népesség földrajzi, társadalmi és kulturális jellemzőit is figyelembe véve. A 45 év feletiek az országoként változó nyugdíjkorhatár eléréséig abban a tekintetben homogén csoportnak tekinthetők, hogy még aktívan dolgoznak, ezért a számukra szervezett képzések általában szorosan kötődnek a munkahelyi elvárásokhoz és lehetőségeikhez.

Bár az időskor meghatározásához mind objektív (például a gazdasági aktivitás vége, azaz a nyugdíjazás éve), mind szubjektív (például az egyén saját magáról és az idős-korról alkotott képe) kritériumokat is figyelembe vehetünk, kezdete általában az aktív foglalkoztatottság végéhez köthető, ami többnyire az életmód markáns megváltozását is jelenti. Az ENSZ Egészségügyi Szervezete elemzéseiben és dokumentumaiban a 60 éves korhatárt jelöli meg az időskor meghatározásakor, azzal a kiegészítéssel, hogy számos országban ez még aktív életkornak tekintendő. Az Európai Unió és Európai Tanács statisztikai időskorúnak a 65 év felettieket, a hazai statisztikák általában a 60 év felettieket, míg más elemzések a 75 év felettieket tekintik. A WHO kronológiai életkorhoz kötődő kategóriákat határoz meg az öregedés különböző időbeli szakaszaira: a 45–59 éves korcsoportot a középkorú, a 60–64 éveseket az öregedő, a 65–74 éveseket az időskorúak, a 75–89 éveseket öreg, míg a 90 év felettieket az aggyastyán megnevezés illeti meg (Arapovics 2006).

Ez a felosztás azonban nem egyezik meg a munkaerőpiacon jellemző korosztályokkal, és az ún. időződő munkavállaló fogalmának meghatározása sem egységes. A Központi Statisztikai Hivatal foglalkoztatottsággal kapcsolatos elemzései 45–49, 50–54, 55–59, 60–64 éves korosztályokat különböztetnek meg (www.ksh.hu). Bár a 45 év feletti munkavállalók közül sokan élnek tartalmas és meglehetősen aktív életet, a társadalom egy része erről nem akar tudomást venni. Talán ezzel is magyarázható, hogy a 45 év feletti munkavállalók nagyon gyakran szembesülnek előítéletekkel és diszkriminációval a munkahelyeken, illetve álláskereséskor. A tudomány szerint 45–50 éves korban kezdődik a biológiai és pszichológiai változásokkal együtt járó öregedés, hiszen ekkor tapasztalhatók először a figyelemhez, a memóriához és általában a kognitív műveletekhez kapcsolódó bizonyos nehézségek, melyeket a 45 év felettieket célzó képzéseknek mindenféleképpen figyelembe kell venni. Ennek ellenére mégsem lehet az életkor alapján általánosítani és mindenkinél azonosnak tekinteni a tanulási képességeket és azok változásait. Ezeknek a változásokat hozó folyamatoknak a megélése jelentős egyéni eltéréseket mutat. Az időssé válás folyamatát mind külső (például társadalmi), mind belső (például genetikai) tényezők befolyásolják (Iván 1997). A romló kognitív teljesítmény okai között szerepel a mentális működések lassulása, a döntéshozatal és a problémamegoldó képesség gyengülése, valamint az is, hogy egyre nehezebb a figyelmet megosztani (Sz. Molnár 2010). Részben e tényezők miatt számos sztereotípiát létezik az időskorral és az öregedéssel kapcsolatosan, és leküzdésükben fontos szerepet kaphatnak a kifejezetten e korosztálynak szánt tanfolyamok és egyéb képzési lehetőségek.

Öt partnerintézmény részvételével két éven át tartó tanítási programot szerveztünk 45 év feletti számára. A nemzetközi miniprojekt angol nyelvi kurzusokra épült. Az alábbiakban a munkánk során szerzett értékes tapasztalatokat osztom meg az olvasóval.

A tanulás és a 45 év feletti

Számos hazai kutatás és felmérés bizonyítja (Komka 2007; Adler et al. 2005), hogy a 45 év feletti különösen hátrányos helyzetben vannak a munkaerőpiacon, holott ez a korcsoport is eredményesen képezhető annak érdekében, hogy lépést tudjon tartani a kor kihívásaival, és erősíteni tudja munkaerő-piaci helyzetét. Ma már számtalan intézmény, felnőttképzési központ és egyesület kínál ezen célcsoportnak változatos

programokat, és helyez előtérbe különböző, nem formális tanulási módokat. Nemzetközi projektkapcsolatok révén is lehetőség nyílik a felnőttoktatásban érintett szervezetek közötti együttműködés fejlesztésére, a tapasztalatok megosztására, a képzések tartalmának javítására, valamint a jól működő programok széles körű alkalmazásának ösztönzésére és terjesztésére is.

Életünkre különböző tanulási szakaszok jellemzőek. A tanulás, az ismeretek elsajátítása nem korlátozódik csupán a zárt rendszerű, iskolai jellegű tanulásra, hanem a legkülönbözőbb helyeken és formákban valósulhat meg. A hangsúlyt már nem pusztán az előre meghatározott ismeretek elsajátítására, hanem inkább az önálló tanulásra való képesség kialakítására helyezik. Napjainkban az ismeretszerzés egyre inkább kötetlen jellegű, gyakran önirányított módon zajlik, azaz az egyén saját maga határozza meg a céljait, és építi fel azokat a tanulási stratégiákat, amelyek segítenek a kitűzött célok elérésében. Ez igaz az idősebb korosztályra is (Cserné Adermann 2000). A felnőttek jelentős része pontosan tudja, mit és miért szeretne elsajátítani, kiemelkedően erős benne a tudás iránti igény, azaz jelentős belső motivációval rendelkezik. A 45 év feletti korosztály is nyitott a tanulásra, motivált általános tájékozottságának megőrzésére és fejlesztésére, és képes új ismeretek szerzésére a fent említett, a korrallal összefüggő tényezők ellenére. A kognitív műveletekkel kapcsolatos nehézségek mellett egyéb tényezőkkel is számolni kell, például a tanulási motiváció, a tanulás terén szerzett tapasztalatok, valamint a környezeti feltételek terén (Bajusz 2008).

A tanulás az aktivitás megőrzésének egyik lehetséges eszköze, amely hozzájárul a szellemi frissesség és így az egészség megőrzéséhez. A hazai 45 év feletti korosztályt széles érdeklődési kör jellemzi: informatika, internethasználat, digitális fényképezés, idegen nyelvek tanulása stb. (Sz. Molnár 2008). Tanulásuk célja is igen széles spektrumon mozog, hiszen míg egyesek alapkészségek megszerzésére törekednek, vagy szakmai kompetenciájukat szeretnék szinten tartani, fejleszteni, addig mások önmaguk jobb megismerésén és az önkifejezésen dolgoznak, vagy például civil szervezetek működésében kívánnak nagyobb mértékben részt venni. Többen azért csatlakoznak egy-egy tanulói csoporthoz, mert így új ismereteket, társas kapcsolatokat is szerezhhetnek az új ismeretek mellett. A nyugdíjasok közül sokan a szabadidő hasznos eltöltésére törekednek, amikor beiratkoznak egy tanfolyamra. Olyan tudást kívánnak megszerezni, amire mindig vágytak, de aktív korukban nem volt rá lehetőségük, például valamilyen hangszeren játszani, barkácsolni. Ugyanakkor a korosztályhoz tartozó, de még aktív munkavállalók közül is többen keresik az olyan képzési lehetőségeket, ahol a szakmai képzéseken túl általános műveltségüket fejleszthetik, vagy a szakmájukhoz szorosan nem illeszkedő ismeretekre tehetnek szert (Kengyel et al. 2008).

A sikeres tanulásnak 45 év felett több előfeltétele is van. A lista szinte végtelen, hiszen fontos a motiváltság, az érdeklődés, a saját tanulási stílus felismerése, a megfelelő tanulási stratégiák kidolgozása, az előzetes ismeretek felelevenítése és integrálása az új ismeretekkel, az ideális tanulási környezet megteremtése, az egyénre szabott tanítási módszerek alkalmazása stb. Nem egyszerű – ha egyáltalán lehetséges – a megfelelő sorrend felállítása, mivel nem lehet figyelmen kívül hagyni az egyének sajátosságait. A hatékony tanuláshoz ennél a korosztálynál is szükség van nyitottságra, befogadó- és alkotóképességre, valamint annak felismerésére, hogy a megszerzett tudás hasznosítható, praktikus, és javítja az életminőséget (Bajusz 2005).

A 45 év feletti csoportja korántsem homogén, hiszen vannak köztük még aktív dolgozók, álláskereső, a nyugdíj mellett még dolgozók és nyugdíjasok is, akik különböző képzési igényekkel rendelkeznek. Ebből adódóan a tananyag, illetve a tanmenet kialakításakor a korosztály számára nyújtott tanulási lehetőségek széles skáláját érdemes felvonultatni. Mindemellett számos képzési program ismerte fel azt is, hogy kiemelt jelentősége van a nemzedékek közötti tudás átadásának, a fiatalabb és az idősebb korosztály együttes tanulásának is, amely elősegíti a generációk közötti jobb megértést, csökkenti a „kommunikációs rést”. Nagyban hozzájárul az ismeretek elsajátításának hatékonyságához, emellett akár az egyes képzésekre szánt időtartamot is jelentősen lerövidítheti (Sz. Molnár 2008). A felnőttoktatás sikerének egyik kulcsa épp ezért a célnak megfelelő, a korcsoport sajátosságait figyelembe vevő tanítási módszerek alkalmazása, valamint tananyagok, képzési tematikák kidolgozása, lehetőleg magának a korosztálynak az aktív bevonásával, véleményének kikérésével és a tanulás területén szerzett személyes élményeinek felhasználásával.

Az idősebb generáció általában nehezebben szánja rá magát a tanulásra, de a fiatalabb korcsoportokhoz viszonyítva – például munkahelye megtartása érdekében – hatalmas szorgalom, kitartás, bizonyítási vágy és akaraterő jellemzi. A nyugdíjas korosztály elsősorban saját elhatározásból dönt úgy, hogy felfrissíti, illetve bővíti ismereteit, és főleg azonnal hasznosítható, praktikus ismeretek megszerzésére törekszik. A képzési formákat tekintve fő szempontjuk, hogy az oktatás ne hagyományos, frontális módszerekkel történjen (Arapovics 2006).

Az Európai Bizottság Grundtvig programja (http://www.tpf.hu/pages/content/index.php?page_id=580) a felnőttoktatásban részt vevő tanulók, de főként a társadalmi kirekesztés által fenyegetett felnőttek és az idősebb munkavállalók szükségleteit tartja irányadónak, amikor segít új tanulási lehetőségeket teremteni, és támogatja a felnőttoktatásban érintett tanulókat, tanárokat és szervezeteket abban, hogy új megközelítéseket dolgozzanak ki közösen, egymás tapasztalataiból és bevált gyakorlataiból merítve. A Grundtvig program az egész életen át tartó tanulás ösztönzése mellett transznacionális együttműködésekkel segíti a résztvevők nyelvtanulását is. A tanulási partnerségek kiváló lehetőséget biztosítanak mind a személyes, mind a szakmai fejlődésre, mivel növelik a tanulók önbizalmát, motivációját, javítják idegen nyelvi kommunikációs kompetenciájukat, megismertetik őket más kultúrákkal, életségképekkel, ezáltal pedig segítik őket az interkulturális tudatosság kialakításában is.

A projekt

A 2010-ben kezdett, két éven át tartó *English for Seniors: Engaging – Including – Inspiring* projekt kifejezetten azt a cél tűzte ki, hogy fejlessze a középkorúak (45–59 közöttiek), az öregezők (60–64 közöttiek), illetve az időskorúak (65–74 év közöttiek) számára nyújtott angolnyelv-oktatás minőségét a partnerintézmények közötti folyamatos és aktív tapasztalatcserével, fórumot biztosítson az oktatásban szerepet vállaló kollégák véleményének és ötleteinek megvitatására, valamint személyes találkozókkal lehetőséget nyújtson az egyes csoportokban tanuló 45+ korosztálynak az angol nyelv gyakorlására aktív és életszerű helyzetekben.

A projektben öt partnerintézmény vett részt: Fullness of Life Academy Association (Lengyelország), NIACE (National Institute of Adult Continuing Education, Egyesült

Királyság), To My Town Akniste (Lettország), Prienu rajono savivaldybės viešoji biblioteka (Litvánia) és Sansz-Contact Kft. (Magyarország).

A magyar partner képviselőjeként alkalmam nyílt a program kidolgozását és a projekt munka teljes folyamatát végigkísérni, ami bár rendkívül hasznos és tartalmas feladatnak bizonyult, számos kihívást is jelentett nekem mint oktatónak és a tanuló csoportoknak egyaránt. Szerencsére a partnerekkel szoros együttműködést alakítottunk ki, a projekt teljes időtartama alatt számíthattunk egymás támogatására és hasznos tanácsaira, értékes ötleteire.

Indításként 2010 őszén angol nyelvi tanfolyam szervezésébe kezdtünk 45 év felettek részére. A projektbe olyan nyelvtanulókat vontunk be, akik már rendelkeztek bizonyos nyelvi alapokkal, de nem volt kellő kommunikációs rutinjuk, ezért bizonytalanok voltak, amikor társalgási helyzetben találták magukat. A projekt teljes ideje alatt összesen 26 magyar nyelvtanulót tudtunk bevonni. Volt, aki munkája vagy családja miatt nem tudta vállalni végig a képzést, volt, aki elköltözött a városból, és akadtak olyan tanulók is, akik pár hónap után úgy érezték, nyelvtudásuk nem elegendő a részvételhez, és nem tudnak elég időt szentelni a felzárkózáshoz szükséges otthoni tanulásra. Körülbelül fél év elteltével alakult ki a végleges, 12 tanulóból álló csoport. A tanulói igények előzetes felméréséből kiderült, hogy elsősorban a kommunikációs készség és a szókincs fejlesztését kell célul kitűznünk. Igyekeztünk már a kezdetektől minél kötetlenebb légkört teremteni, és úgy szervezni a találkozókat, hogy azok a lehető legkevésbé emlékeztessék a csoport tagjait a hagyományos intézményi keretek között zajló oktatásra – így próbáltunk kizárni számos korábbi negatív tanulási élményt. Ezt a célt erősítő a kurzust végül – a tanulók teljes egyetértésével – „örömgolnak” neveztük el. A találkozókat nem hagyományos iskolai környezetben, hanem egy klubhelyiségben, padok nélkül, körben ülve, teával és süteményekkel tartottuk.

Legfőbb törekvésünk a kommunikatív kompetencia elemeinek tudatos és szisztematikus fejlesztése, valamint a tanulás hatékonyságát jelentősen befolyásoló barátságos és oldott légkör kialakítása volt. Céljaink közt elsődlegesen szerepelt a csoporttagok közötti kommunikáció támogatása, melyet a korosztály érdeklődésének megfelelő témákon és szituációs gyakorlatokon alapuló feladatok segítségével értünk el.

A közismert és gyakran alkalmazott módszereken (közös órai beszélgetések, otthoni önálló munka stb.) túl, a projekt jellegéből adódóan és a kapcsolattartást segítő, közös internetes platformot is létrehoztunk. Bár ennek használata a 45 év felettek képzésében még nem túlságosan elterjedt Magyarországon, a projektünkben rendkívül hasznosnak bizonyult. Mind a mai napig, a projekt lezárását követően is használják a tanulóink. Minden partnerintézmény létrehozott egy internetes felületet az adott tanulói csoport számára, melyre feltöltötték az éppen aktuális helyi híreket és tananyagot, ezeket pedig nemcsak az adott tanulócsoporthoz tartozó, hanem a projektben aktívan feladatot vállaló valamennyi tanár és diák is láthatta és kipróbálhatta. A korosztályt különösen érdeklő témákban spontán nemzetközi diskurzusok alakultak ki. Ilyen volt például a helyi receptek megosztása és kölcsönös kipróbálása, az ünnepekkel kapcsolatos tudnivalók ismertetése, a projekttalálkozókkal és egyéb projekttevékenységekkel kapcsolatos élmények, fotók megosztása vagy éppen a tanárok által szervezett nemzetközi történetíró verseny. A platform használatával könnyebbé vált a kapcsolattartás a külföldi tanulócsoportokkal. Fórumok és blogok segítségével mind

a tanulók, mind az oktatók megvitathatták a tanulás/tanítás során felmerült kérdéseket, akár hasznos tippeket is adhattak. Ugyanakkor valamennyi partnerországban akadtak olyan tanulók, akik nem, vagy csak nehezen voltak bevonhatók az IT-alapú kommunikációba, de az ilyen résztvevők száma a projekt végére szerencsére csökkent, mivel többen éppen a projekt során barátkoztak meg az IT-eszközök használatával.

Bár a közhiedelem úgy tartja, hogy bizonyos kor felett már nem érdemes nyelvet tanulni, a projekt azt igazolja, hogy az idősebb felnőttek jelentős sikereket érhetnek el e téren. A nyelvtanulás, a szellemi frissesség megőrzése, a lehetőség idegen emberek és más kultúrák megismerésére, valamint a tanulás nyújtotta sikerélmény minden életkorban nagy élményt nyújt. A 45+ korosztály többnyire tart a kudarcától, a negatív visszacsatolásoktól, és úgy gondolja, késő már idegen nyelv tanulásába belefogni, vagy a korábbi ismereteket feleleveníteni. Fél mások előtt idegen nyelven megszólalni, kevésbé tehetségesnek és túlságosan idősnek érzi magát a tanuláshoz. Ám a felnőttoktatásban újszerű módszerek, a csoport igényeihez és elvárásaihoz illeszkedő tananyagok, didaktikai eszközök, melyeket a tanulók aktív bevonásával vezettünk be, meggyőzték a csoport tagjait arról, hogy a nyelvtanulás sohasem késő, és ők is képesek eredményesen részt venni a nyelvórákon. Beszélgetések során és kérdőívek segítségével megtaláltuk azokat a témaköröket, sikerorientált módszereket, amelyek által nőtt a tanulók motivációja, és erősödött önbizalmuk is. Azokat a nehézségeket, amelyekkel a 45+ tanulók találkozhatnak a tanulási folyamatban, nem lehetetlen leküzdeni. A tanulási környezet optimalizálásával, a befolyásoló tényezők maximális figyelembevételével, helyes tanítási tartalmak meghatározásával, valamint megfelelő módszerek hatékony alkalmazásával az akadályok túlnyomó hányada leküzdhető, illetve minimálisra csökkenthető. Bizonyos tanítási módszerek – elsősorban olyan feladatok végeztetése, melyek a rövid távú memória használatát feltételezik, illetve gyors auditív reakciót követelnek – nem mindig alkalmasak a középkorú és öregedő felnőttek tanítására. Ugyanakkor a 45+ tanulók szívesen és aktívan vesznek részt olyan szituációs feladatok megoldásában, amelyekkel a való életben is találkozhatnak. Mivel a csoport elsődleges célja egyrészt a korábban megszerzett nyelvtudás felelevenítése volt, másrészt az, hogy az angol nyelvet életszerű szituációkban magabiztosan és minél pontosabban tudja használni, kezdettől fogva a beszédkészség folyamatos fejlesztését tartottuk szem előtt. A ma használatos módszertani megoldások széles tárházából a nyelvtanulók igényeihez messzemenőig alkalmazkodva a következő feladattípusokat helyeztük előtérbe: szókincsbővítés párosító feladatokkal, szókeresős kvízek és keresztrejtvények, tanult szavak felhasználása szövegben, tematikus szógyűjtés, az adott szituációban lehetséges válaszok és kérdések összegyűjtése, dalszövegek kiegészítése stb. Ezen feladattípusok népszerűsége talán azzal magyarázható, hogy tanulóink nyelvtanulásuk során korábban ritkán találtak játékos és kommunikáció-központú tevékenységekkel. A projektben azonban minden órán, a témákhoz nélkülözhetetlen szókincs elsajátítását követően, számos élethelyzetet játszhattak el, szerepjátékokat végeztek, páros és kiscsoportos feladatokat oldottak meg, és mindvégig arra törekedtek, hogy minél többet beszéljenek, azaz a tanulók szereplési ideje volt a meghatározó a tanárral szemben. Nyelvtannal csak érintőlegesen foglalkoztunk, és nem törekedtünk a nyelvtani pontosságra, mindemelllett a hibákat a tanulási folyamat természetes és tanulást elősegítő részeinek tekintettük. A legfőbb cél az volt, hogy a nyelvtanulókat aktívan

bevonjuk a különféle problémamegoldó és információszerzési feladatokba, ugyanakkor a mindennapi életre jellemző beszédhelyzetek gyakorlására is készítessük őket.

Valamennyi partnerintézménynél a képzések felelősei már a kurzusok tervezésénél igyekeztek kellő figyelmet fordítani a korosztály fizikai jellemzőire is, azaz például az írott anyagokat (szituációs kártyák, olvasmányok, szöszedetek stb.) nagyobb betűmérettel nyomtatták, hogy kényelmesebb legyen az olvasás, illetve könnyebben követhető és tisztán érthető hanganyagokat játszottak le, hogy a mielőbbi sikerélményekkel is erősítsék a tanulók önbizalmát, és fenntartsák a tanulás iránti motivációjukat. Az egyes kurzusok tanárai rendszeres konzultációkon osztották meg tapasztalataikat, módosították a kurzusok előzetesen kidolgozott menetét, és próbálták meghatározni, milyen módszerekkel és anyagokkal lehet a lehető leghatékonyabban, személyre szabottan, a korosztály speciális tanulási igényeit és lehetőségeit maximálisan szem előtt tartva, ugyanakkor élvezetesen és praktikusán angol nyelvet tanítani a 45 év felettieknek.

Nemzetközi tapasztalatok: projekttalálkozók

A program során valamennyi partnernél sor került egy-egy nemzetközi projekttalálkozóra a tanulók bevonásával. Az öt találkozó mindegyike egy-egy fő témára összpontosított. A koordinátor lengyel szervezet által összehívott első találkozó a partnerszervezetek megismerésén túl elsősorban a két évre tervezett munkamenetrendet pontosította, illetve meghatározta a résztvevők feladatait, és terv született a projekt értékelésének menetére is. A jelenlévő koordinátoroknak és képzési felelősöknek itt nyílt lehetőségük arra, hogy személyesen is megosszák egymással az idők nyelvoktatásában szerzett tapasztalataikat, és kijelöljék, mely fő területekre összpontosítsanak a projekt során.

A második találkozóra a kurzus megkezdését követő öt hónap múlva került sor Szegeden, ahol az „örömangolosok” élesben mérhették fel tudásukat, és élhették át az első nagy sikereiket: kötetlenül társalogtak a partnerintézményekből érkező hasonló korú tanulókkal, kiselőadásokat tartottak nekik, közös csoportfeladatokban vettek részt, és problémamegoldó helyzetgyakorlatokat végeztek. Elmondásuk szerint magabiztosabban, felszabadultabban és bátrabban használták az angol nyelvet, mint bármikor korábban, és ezek a sikerélmények erősen motiválták őket a további tanulásra, a projektben folyó munka folytatására. Ezen projekttalálkozó feladata volt annak meghatározása is, hogy melyek azok a témák, amelyekről a csoportok tagjai legkönnyebben és legfelszabadultabban tudnak társalogni, és így kiválóan alkalmasak a beszédképesség fejlesztésére. Végül, a különböző nemzeteket képviselő vegyes csoportokban, egy-egy tanár irányításával a tanulók közösen határozták meg a legkedveltebb és legkevésbé kedvelt társalgási témákat. A következő öt nagy témáról társalognak legszívesebben: (1) szabadidős tevékenységek (kirándulás, hobbi, főzés, kertészkedés, olvasás stb.); (2) utazás és turizmus; (3) szórakozás (mozi, színház, koncertek stb.); (4) országok és népek (kulturális különbségek, szokások, ünnepek, kedvelt turisztikai helyek, nemzeti ételek és italok stb.); (5) nyelvtanulás. A legkevésbé kedvelt témák közé került a politika, a vallás, a betegségek és a sport. Természetesen ez a lista pusztán az adott csoportok véleményét tükrözi, és nem tekinthető általában érvényesnek minden felnőtt tanulói csoportra. Ennek oka egyrészt az, hogy igen változatos a tanulók érdeklődési köre, társadalmi háttere, iskolázottsága, valamint korábbi idegen nyelvi tanulási élmé-

nyeik, azaz nyelvi életrajzuk is eltérő; másrészt a nyelvi felkészültségüktől is függ, mennyire tudnak és akarnak egy adott témáról társalogni.

A harmadik projekttalálkozón, Litvániában a hallgatók feladata egy prezentáció bemutatása volt, melyben egy előzetesen otthon lefolytatott kérdőíves felmérés eredményeit kellett ismertetniük a más országokból érkező tanulótársaikkal. A kérdőívek segítségével arra próbálták választ kapni, milyen szerepe van a sikeres nyelvtanulásban a tanárnak, a csoportnak, a tanulási környezetnek és a tananyagának. A visszajelzések alapján a tanulók komolyan vették ezt a feladatot, és igyekeztek a válaszokat alaposan feldolgozni, hogy a kapott eredmények a további oktatás szempontjából hasznosíthatóak legyenek. A felmérés szerint a hallgatók a következőket várják el a tanártól: jó kommunikációs készség, jártasság az adott idegen nyelvben, tanítási tapasztalat, tudjon jó kapcsolatot kiépíteni az egész csoporttal és az egyes tanulókkal egyaránt. Legyen türelmes, megértő, de kicsit szigorú is, fordítson kellő figyelmet mindenkire, az egyes tanulási stílusokra, egyénekre szabott feladatokat tűzzön ki, ossza meg személyes tanulási élményeit, tudja biztatni és motiválni a diákjait, és legyenek konkrét elvárásai is a csoporttal kapcsolatban. A tanár korát és nemét nem tartották fontosnak a kérdőívek kitöltői. Mivel ezen megállapítások mindössze öt tanulócsoporthoz, azaz hatvan tanuló visszajelzéseire alapulnak, természetesen további vizsgálatokra és elemzésekre van szükség ahhoz, hogy pontosabb választ kapjunk arra, minek és milyen mértékben tulajdonítanak fontos szerepet a sikeres nyelvtanulásban. Ennek ismeretében a tanulói igényekhez és elvárásokhoz is jól illeszkedő nyelvtanulási programokat lehetne kidolgozni.

A csoporttal és a tanulási környezettel kapcsolatban a következőket említették a tanulók: a csoportok ideálisan maximum 12 tanulóból álljanak, és ne hagyományos iskolai környezetben történjen az oktatás, hanem kötetlenebb formában, például egy asztalt körbeülve, kényelmesen. Legalább hetente egyszer legyen foglalkozás, maximum 90 percben, és lehetőleg késő délután vagy este, hogy a napi feladataikkal és családi teendőikkel össze tudják azt hangolni. Nem tartották különösebben fontosnak, hogy a legmodernebb technikai felszerelések és internet legyen a teremben, kivéve persze, ha a tanuláshoz, egy-egy gyakorlathoz valami ezek közül nélkülözhetetlen. A csoportok legfontosabb jellemzőinek a toleranciát, egymás tanulási stílusának elfogadását, a problémák nyílt megbeszélését és a megfelelő munkafegyelmet tartották. Jó az is, ha többé-kevésbé azonos a csoporttagok érdeklődése és nyelvi szintje. Ugyanakkor többen kiemelték a különböző nyelvi szinteken álló tanulókból alakított csoportok előnyeit, hiszen a magasabb nyelvi szinten állók segíteni tudják a többiek tanácsokkal és tanulási élményeik megosztásával. Nincs olyan csoport, amelyet teljesen homogénnek tekinthetnénk, mivel mindenkinek vannak erősségei és gyenge pontjai, melyek igencsak eltérőek lehetnek, illetve a csoport tagjai másképp reagálhatnak egy-egy tanítási módszerre is. Az ilyen csoportokat tanító tanároknak figyelmet kell fordítaniuk a kurzusok tervezésénél arra, hogy mindenki profitáljon az órákon elhangzottakból. A csoportokon belül nemcsak a tanár biztatása ösztönző, hanem legalább ennyire a társaké is. Ezért a tanárra a tekintetben is fontos szerep hárul, hogy olyan tanulói csoport formálódjon, ahol senki nem dominál, senki nem érzi magát feszélyezve, és mindenki elfogadja tanulótársait. Határozottan segíti a tanulást, ha a kölcsönös elfogadáson túl egyfajta barátság alakul ki a csoport tagjai között, és akár más szituációkban is szívesen találkoznak egymással.

A tananyaggal kapcsolatosan a tanulók elvárása, hogy elsősorban a beszédképességet és a hallott szöveg értését fejlessze, mindennapi témákról szóljon, és a hétköznapi helyzetekhez nélkülözhetetlen szókincs bővítését is szolgálja. Hasznosnak tartják, ha az anyagokat a tanáruk állítja össze kifejezetten a csoport számára, szem előtt tartva az igényeiket. Nem olyan lényeges, hogy színes és díszes, bőségesen illusztrált legyen az anyag, fontosabb a praktikus, könnyen áttekinthető és logikusan felépített szerkezet. A fiatalabb nyelvtanulókhöz hasonlóan ők is szeretik, ha reáliákat is használ a tanár, mivel minél több érzékszervet mozgósítunk a tanítási/tanulási folyamat során, annál könnyebben rögzülnek az ismeretek. Ezek a módszerek újszerűek voltak a hallgatóink számára, hiszen ők korábbi nyelvtanulói tapasztalataik során többnyire hagyományosabb módszertani megoldásokkal találkoztak.

Litvániában is vegyes nemzetiségű csoportokban ismerkedtek egymással és a környékkel a résztvevők, majd számos feladatot oldottak meg. A közös múzeumlátogatást követően például a látott képekről kellett történeteket kigondolniuk és ismertetniük egymással, ezt a tanulók, tanárok egyaránt élvezték.

A negyedik, Lettországbán tartott projekttalálkozón vegyes nemzetiségű csoportokban próbálták ki a hallgatók a kifejezetten a projekt által megcélzott korosztály számára készített feladatokat. A tanulók kommunikáció-központú, problémamegoldó szituációkat játszottak el, s így például az érvelés, javaslattétel, egyetértés, egyet nem értés és habozás kifejezésére tanult stratégiájukat és szókincsüket gyakorolták olyan hétköznapi témákban, amelyek saját életükhöz és életmódjukhoz kapcsolódtak. Szintén sikert arattak a történetkitalálós feladatok, melyek során ún. képi stimulus alapján meséltek el egymásnak a tanulók a színes fantáziával kigondolt és alaposan kidolgozott történeteiket. A váratlan fordulatokban gazdag elbeszélések is igazolták, hogy ez a korosztály különösen kedveli, amikor személyes élményeit is felhasználhatja egy-egy feladat megoldásához, ugyanakkor kulturális információt is közvetíthet a más országból érkező társainak. Bár a hallott szöveg értését fejlesztő és mérő feladatok általában nem tartoznak a nyelvtanulók kedvencei közé, megpróbáltunk ilyen feladatokat is beépíteni a programba, és a tanulói visszajelzések azt mutatják, hogy érdemes volt. Közösben dolgoztak ki a jövőben is jól hasznosítható stratégiákat, amikor megosztották egymással, majd ki is próbálták a jól működő módszereket.

A találkozón kipróbált feladatokat és a velük kapcsolatos tanulói visszajelzéseket a tanárok megbeszélték és értékelték annak érdekében, hogy a későbbiekben még hatékonyabban alkalmazhassák őket a korosztálynak szánt tanfolyamokon. Meghatározták, mely feladattípusokkal tudják a legélvezetesebbé és ugyanakkor hasznossá is tenni a 45+ korosztály idegen nyelvi oktatását, és mely feladatok kevésbé alkalmasak e célra. Biztonságot nyújtanak például a csoportos és páros feladatok, a közös gondolkodás, a személyes élmények bevonása, illetve a konkrét szókincs felhasználását elváró gyakorlatok kombinálása a fantáziát igénylőkkel. Kevésbé kedveltek azok a feladatok, melyek olyan témákhoz kapcsolódnak, amelyeket nem kedvelnek, vagy az olyan szituációk, melyek számukra nem vagy csak kevésbé életszerűek.

Az utolsó, az angliai Leicesterben tartott projekttalálkozón az interkulturális és nyelvi tudatosság erősítése volt a kiemelt téma. Kihhasználva az angol környezet nyújtotta lehetőségeket, természetesen kiemelkedő szerep jutott a kommunikációs gyakorlatoknak is. Mivel az angliai partner elsősorban multikulturális csoportokban tart

felnőttoktatási képzést, a tanulói csoportok kulturális különbségei még nyilvánvalóbbá váltak. Ezek figyelembevétele és kölcsönös elfogadása alapozta meg a sikeres csoportmunkát és a feladatok elvégzését. Az angol nyelvi környezet a kiutazás előtt kicsit feszélyezte a tanulókat, tartottak attól, hogy a nyelvi – elsősorban szókincsbeli – hiányosságok itt okozzák majd a legtöbb gondot. Ugyanakkor az angliai tartózkodás nagyszerű alkalom volt arra, hogy a mindennapi rutinhelyzetek megoldásában – például éttermi rendelésnél vagy vásárlás során – teszteljék nyelvtudásukat. Külön élményt jelentett a színházlátogatás, amikor bebizonyosodott, bár a tanulók először úgy érezték, nyelvtudásuk nem elegendő a darab megértéséhez, mégis követni tudták a musical cselekményét, és a dalok szövegéből is sokat megértettek. Nagymértékben sikerült erősíteni az önbizalmukat azzal, hogy angol nyelvi környezetben is megállták a helyüket, és minden szituációban sikeresen használták a nyelvtudásukat.

Bár a projekt során a tanulók nyelvi fejlődését nem mértük hagyományos tesztelési módszerekkel, valamennyien adtak önértékeléssel kiegészített visszajelzést. A „Mit adott nekem a projekt?” kérdésre kapott válaszokból szeretnék kiemelni néhányat, melyek jól illusztrálják a program legfontosabb eredményeit:

- „Először is egy olyan társaságot, akikkel szívesen találkozom, örömmel gondolok a péntekre, hogy megint tanulunk valamit együtt [...] bátrabb is lettem ez idő alatt, amikor angolul kell megszólalnom idegenek előtt, igaz, itt még igen sokat kell fejlődjek.”
- „A lehetőséget, hogy megismerhetek más országokban hasonlóan tanuló felnőtt embereket. Jó látni, hogy mások is küzdenek olyan nehézségekkel a nyelvtanulásban, mint én/mi. Hasonló tudású tanulók előtt bátrabban mer az ember beszélni.”
- „Amennyire izgultam az elején, mostanra annyira az életem részévé váltak ezek a pénteki találkozások. Szándékosan nem írtam órát, mert annál sokkal többet jelentett. Nosztalgiait az iskolapad iránt, a kellemes drukkot, a házi feladatok elkészítésének és a számonkérésnek az izgalmát. Mind, mind olyan időszakát hozta vissza az életemnek, amit már azt hittem, soha többet nem fogok megélni. Ez a »projekt« új szint varázsolt a szürke hétköznapiakba, és még az angolom is sokat fejlődött! Beszéllek, írok, olvasok, sőt filmeket is nézek angolul! Sose hittem volna, hogy erre képes leszek!”
- „A sok szituációs gyakorlat, a páros feladatok, a hétköznapi témák »kibeszélése«, a korosztályunk érdeklődési körének megbeszélése rendkívül sokat segített a szótanulásban, a nyelv megismerésében. A szavakat kötni tudjuk egy ábrához, egy helyzethez, egy történethez, egy zeneszöveghez, egy recepthez, egy ünnephez stb., s ezzel egy kicsit lassítani tudjuk a felejtés folyamatát. Nagyon jó érzés volt továbbá, hogy semmi nem kényszerített bennünket a tanulásra. Lazán, önként és kedvtelésből csinálhattuk, nem volt tétje a dolognak, ezért minden, amit megtanultunk, nem kínoldást, hanem élményt jelentett, és pluszt adott.”
- „Végre nem félek megszólalni angolul. Valami gát átszakadt (vagy legalábbis megrepedt), ami eddig visszafogott. Nem mondom, hogy nem félek, hogy nem érdekel, ha hibázom, de már meg merek szólalni, és merek hibázni is, ha rám jön a beszélhetnék. És néha már rám jön.”

Összegzés

A projekt egyik legnagyobb eredménye, hogy a csoportok mind a mai napig lelkesen látogatják az órákat, és alig várják, hogy további nemzetközi kapcsolatoknak köszönhetően újabb lehetőségük nyíljon hasonló megmérettetésekre. Tapasztalják, hogy az angol nyelv tanulása egyszerre lehet élvezetes és hatékony még az ő korosztályuk számára is. Használható nyelvtudásra tehetnek szert, ugyanakkor a tanulási folyamat során fellépő esetleges gondjaikat és kételyeiket is könnyebb megbeszélniük a kortársaikkal itthon és külföldön. Felismerték, hogy a tanulás jelentősen javítja életminőségüket. Az eredmények lényegesen növelték a tanulók motivációját, a képzés folytatására és újabb ismeretek megszerzésére ösztönözve őket. A tanulók önértékelése, a tőlük kapott írásos projektértékelések, valamint a tanárok visszajelzései alapján mondhatjuk, hogy a hallgatók szókincse bővült, sokkal magabiztosabbak és bátrabbak lettek az angol nyelvű kommunikációban, gyorsabban tudnak reagálni társalgási szituációkban, és jelentősen megnőtt az önbizalmuk.

Mivel a magyar és a lengyel csoport újabb külföldi partnerekkel egy másik projektben folytatja a közös munkát, további megfigyeléseket tervezünk, az eredményeket ezúttal már konkrét mérésekkel is alátámasztva. Terveink között szerepel a bemeneti szint mérésén túl bizonyos időközönként ún. haladási (*progress*) tesztek íratni, és félig strukturált interjúkat is készíteni mind a diákokkal, mind a programban oktató tanárokkal.

IRODALOM

- Adler Judit – Butt László – Gyenes Edina – Timár Szabolcs (2005): *Kutatás az idősödő munkavállalók helyzetével kapcsolatban Magyarországon*. IBM Magyarország, GKIeNET Internetkutató és Tanácsadó Kft. <http://www-05.ibm.com/hu/social/idos/dn/kutatas.pdf> (Letöltve: 2012. 04. 05.)
- Arapovics Mária (2006): „Véndiákok” – tanulni időskorban. *HUMÁN SALDO* 3/5, 213–214.
- Bajusz Klára (2005): A felnőttkori tanulás motivációi, felnőttkori tanulási képességek. In: Soós Roland – Fedor László – Balázs Tamás (szerk.): *A felnőttképzés módszertana. Szakirodalmi és módszertani gyűjtemény, 2. A jó pap is holtig tanul*. Miskolc: Észak-Magyarországi Regionális Munkaerő-fejlesztési és Átképző Központ, 85–90.
- (2008): Az időskori tanulás. *Új Pedagógiai Szemle* 3, 69–73.
- Cserné Adermann Gizella (2000): Az önirányított tanulás. *Tudásmenedzsment* 1, 4–11.
- Iván László (1997): *Ne féljünk az öregedéstől*. Budapest: SubRosa Kiadó.
- Kengyel Ákos – Sz. Molnár Anna – S. Arapovics Mária (2008): *A „Képezze magát! Kedvcsináló 45-ön felülieknek” című programsorozat tapasztalatainak összegzése*. Budapest: Európa Ház.
- Komka Norbert (2007): *Az idősödő munkavállalók munkaerő-piaci helyzete a Közép-magyarországi régióban*. http://www.pestesely.hu/doc/idosodo_vegl_hu.pdf (Letöltve: 2012. 04. 05.)
- Sz. Molnár Anna (2008) Hazai körkép az idősök tanulási igényeiről. *Felnőttképzés* 3, 6–9.
- (2010): Tanulás időskorban. In: Zrinszky László (szerk.): *Tanulmányok a neveléstudomány köréből. A megújuló felnőttképzés*. Budapest: Gondolat Kiadó, 174–183.
- További információ a Grundtvig programról:
Grundtvig program. http://www.tpf.hu/pages/content/index.php?page_id=580 (Letöltve: 2012. 04. 05.)